

Onttoni Miihkali 70 vuotta

Onttoni Miihkali nuorena prihana helmomaassa.

Onttoni Miihkali tänään Ruotsin maaperällä.

Seitsemän vuosikymmentä sitten, todennäköisesti 3. päivänä tammikuuta, lähti Kokkosalmen kylästä Tuoppajärven rannalta syntyjään oleva, mutta Suurenjärven kylään naitu Marssa Petrouna viemään kauppias Röhhön Petrin lintukuormaa Ouluun. Matkalla vaimon oli tarkoitus tavata miehensä Trihvon Ontto (Antti Karvonen), joka kierteli laukkukaupoilla Kuusamon takamailla. Marssa oli »maran kerallini», odotti lasta, joka syntyi yllättäen tällä matkalla majatalossa jossakin Suomen ja Venäjän rajalla. Pojasta varttui ajan myötä karjalainen sivistysmies ja kirjailija Onttoni Miihkali.

Tietämättömyys ajasta tai ajanlaskun epämääräisyys oli vanhemman polven vienalaisille tyypillistä. Lukutaidottomille almanakat eivät olleet mitään tukipisteitä päivien, viikkojen ja kuukausien määrittämiseksi. Praasniekat ja paastot olivat ainoita ajallisia kiinneohtia. Vasta aikamiehenä, neljänkymmenen vuotiaana, Onttoni Miihkali alkoi penätä äidiltään tarkempaa syntymäpäivää. Se oli Marssa Petrounan mukaan Rostuon pyhän lopulla, vähän ennen joulua vanhan ajanlaskun mukaan. Syntymäpäiväkseen Onttoni Miihkali on sittemmin kirjannut kolmannen tammikuuta ja kolmesta mahdollisesta vuodesta 1903, 1904 ja 1905 hän on valinnut keskimmäisen.

Vaikka Marssa Petrounan ajanlasku ei ollutkaan nykyaikaisittain katsottuna kovin tarkkaa, hänen lahjakkuuttaan ei ole epäileminen. Marssa tunnetaan mainiona itkuvirsien, joikujen, kansanrunojen ja satujen taitajana. Äitinsä satuja ja tarinoita Onttoni Miihkali on käyttänyt romaanissaan Vienan rannoilla. Kotikylänsä Suurenjärven rikkaasta kansanperinteestä, ihmisistä ja heidän kohtaloistaan, Onttoni Miihkali on kirjoittanut vielä julkaisemattomissa muistelmissaan Kylä ja runo. Suurenjärven kylän elämälle ja tavoille antoi merkillisen erikoispiirteensä vanhauskoisuus; Marssa Petrouna kuului ns. saarelaiden lahkoon.

Karjalaispoika kävi ensimmäisen koulunsa Vaarakylässä, 50 savun kylässä, kymmenisen kilometriä Suurenjärvestä itään. Vienan rannoilla-romaanissaan Onttoni Miihkali on kuvannut tätä kaksiluokkaista nelivuotista, todennäköisesti ns. venäläistämiskoulua. Karjalaisille itselleen tällaiset koulut lienevät ensi sijassa olleet kauan kaivattuja opinahjoja; kansalaisuuskymsyksistä ei ajateltu siten kuin Suomessa. Poika menestyi hyvin ja Marssa Petrouna suunnitteli kunnianhimoisesti tämän koulunkäynnin jatkamista Kiestingissä. Maailmansota esti nämä alkeet, ja niin lähti Onttoni Miihkali maailmalle jo 12-vuotiaana. Poika kierteli talven isänsä kanssa pohjoisessa Vienassa aina Kieretissä saakka. Kevällä tai kesällä 1915 Onttoni Miihkali matkasi Kannanlahteen ja Sorokkaan. Valkean meren rantamalla hän seikkaili kolme vuotta, 1916—1919; näistä retkistä hän on vast'ikään kertonut Karjalan Heimon lukijoille.

Suomeen siirtymisen jälkeen Onttoni Miihkalin »nuoruuden yliopistot» jatkuivat mm. pohjoissuomalaisilla metsätyömailla ja tukkijoella. Pian alkoi varsinainen opiskelu, ensin hän suoritti Limingan kansanopiston kurssin 1922—23, pääsi sieltä suoraan Kajaanin seminaariin, josta hän valmistui kansakoulunopettajaksi 1928. Virkapaikan hän sai läheltä synnyinseutuun Suomensalmen Kuivajärveltä. Siellä hän toimi, viimeiset ajat kuitenkin Pyyvaaran koululla, aina vuoteen 1941. Kajaanin seminaarissa Onttoni Miihkali oli harjoitellut muiden opettajakokelaiden tavoin luterilaisen uskonnon opettamista, mutta jouduttuaan Kuivajärvellä ortodoksilasten opettajaksi hän hankki ortodoksisen uskonnon opetustaidon Sortavalan seminaarissa järjestetyillä erityiskursseilla, joiden johtajana oli rovasti Sointsev.

Kurssilaiset kävivät Sointsevin johdolla Valamossa Petrunpäivänä 1929. Onttoni Miihkali kirjoittaa tästä (kirjeessään H. S:lle 20. 11. 1970, myös muut lainaukset ovat tästä kirjeestä):

Onttoni Miihkali jatkosodan alkuhin.

»Luostari teki minuun valtavan vaikutuksen, satoja munkkeja, loistavia kirkkoja, mahtavia kuoroja ja erittäin eksoottinen ja kansainvälinen ilmapiiri. Kielitaitoisena (ja uteliaana ja notkeana karjalaisena) pääsin kuitenkin varsin pian selville, että pinnan alla kyti ja että luostarissa riehui katkera ja kiivas taistelu. Oli kaksi puoluetta. Munkit olivat jakaantuneet starostilnikkoihin, siis juliaanisen kalenterin kannattajiin ja novostilnikkoihin, jotka olivat siirtyneet gregoriaaniseen ajanlaskuun. Sydämessään olivat munkit kaikki starostilnikoita, mutta ortodoksinen kirkko oli virallisesti omaksunut uuden ajanlaskun ja vaati, että munkit tekisivät, yhtenäisyyden vuoksi, samoin — — — Mutta kapinallisia munkkeja ei niin vain lannisteta. Starostilnikot tervasivat uuden igumenin oven, kieltäytyivät jyrkästi jumalanpalveluksista ja sakramentaalisesta yhteydestä kerettiläisinä pitämiinsä novostilnikkeihin jne. Vanhasta savensekoitusladosta he tekivät itselleen oman kirkon ja pitivät siellä jumalanpalveluksiaan.»

Tämä Valamossa käynti ja siellä nähty uskonsota oli eräänä virikkeenä Onttoni Miihkalin Solovetsi-romaanien syntyyn.

Salmin Karkun koulun opettajaksi Onttoni Miihkali nimitettiin 1941—44, mutta näinä sotavuosina hän toimi kuitenkin lähinnä Itä-Karjalan Sotilashallinnon alaisena. Näkemänsä ja kokemaansa hän on kuvannut sotapäiväkirjoissaan ja -kertomuksissa sekä romaanissaan Herään elämän maa. Vuonna 1944 Onttoni Miihkali oli valittu opettajaksi Tornionjokilaaksoon, Kolarin Vaattojärvelle, mutta saksalaisten ryhdyttyä siellä hävityssootaan, hänen perheensä evakuoitiin Ruotsiin, missä hän toimi kansakoulun opettajana 23 vuotta. Eläkkeelle Onttoni Miihkali siirtyi 1969.

Onttoni Miihkali oli 30- ja 40-luvuilla luettu kirjailija. Nyt hänen teoksensa eivät ole enää nuorempien lukijain tiedossa, useimmat näistä ovat kaiken lisäksi melkoisia bibliofiilisiä harvinaisuuksia. Esikoisteos Uusi isänmaa ilmestyi Kalevalan riemujuhlavuonna 1935. Söderström marssitti silloin ensimmäisen vieraalaisyntyisen kirjailijan markkinoille. Romaani kertoo vaikeuksista joita Karjalan pakolaisilla Suomessa oli. Kirjailijan roolimäinä on teoksen Jyrki, samoin eräillä muillakin henkilöillä on siinä todellisuusvastineensa. Aiheen kannalta

Onttoni Miihkali tänään »manasteriksi» (= luostarikal) kutsumassaan huoneessa.

kuuluu tämän romaanin yhteyteen 1937 ilmestynyt romaani Kahden puolen rajaa. Edellisen teoksen ihmiset olivat ruumiillisella työllä leipänsä hankkineita pakolaisia, jälkimmäisessä kuvataan jo aiemmin Suomeen siirtyneitä karjalaisia liikemiehiä ja heimoaateen harrastajia. Pakolaisaiheen viime tahteja on Raatteen tieltä Vuonisseen-teoksen (1941) loppuluku. Kahden puolen rajaa-romaanin herätti tunnistettujen avainhenkilöidensä takia jonkinlaisen kirjasodan pienoiskoossa, mutta nyt kiistat on varmaankin jo autuaasti unohdettu. Vaikka teos ei olekaan viimeistä piirtoa myöten totta ja dokumenttia, sitä on kiintoisa lukea tuon ajan kaavamaisten aatteiden ja asenteiden ilmaisimena. Vauhdikkaat historialliset romaani Solovetsissa kuohuu ja Kapina luostarissa ilmestyivät 1936. Edellä jo kävi ilmi, kuinka Valamon retki oli ollut eräänä inspiraation lähteenä. Lainaan kirjailijan omaa kertomaa:

»Solovetsin luostarissa en valitettavasti ehtinyt käydä. Olin kylläkin sinne menossa. Marssa Petrouna ompeli minulle valkoisen paikan ja mustat verkavaatteet, harvinainen ylellisyys kylässäni, kun lapsista oli kysymys. Tämä tapahtui keväällä 1914. Meidän Vaarakylän koulun oppilaiden piti lähteä Solovetsiin pyhiinvaellusmatkalle. Luulen, että aloite oli tehty kirkkoliselta taholta. Seutumme oli vankkaa ja vastahakoista starovierolaisuuden kirkolle peräti vihamielistä seutua. Tahdottiin kai pelastaa lasten sielut ja johdattaa heidät oikeaan karsinaan. Opettajamme piti toimia retken johtajana. Pahaksi onneksi vietiin hänet kesäkuun alussa sotaväkeen (mobilisaatio) ja niin söi sika meiltä hyvät evähät.»

Onttoni Miihkali on kertonut Solovetsi-romaaninsa esitöistä, hän luki mm. Igumeni Haritonin, hyvän ystävänsä, venäjänkielistä teosta ajanlaskutaisteluista Suomessa.

»Suurelta venäläiseltä historioitsijalta Klytjevskijltä sain tarpeellisen taustan ja tarkat tiedot tapahtumista. Mikä minulta puuttui, oli Solukka-saarien ja Solovetsi-luostarin tarkka kartta. Niitä etsin Valamon luostarin suuresta kirjastosta ja myös Helsingin yliopiston venäjänkielisestä osastosta, onnistumatta. Syksyllä 1935 näytti minulle anoppini Domna Huovinen erästä lasipäällysteistä kuvaa, jonka hän oli sattumalta löytänyt vanhoista

Onttoni Miihkali ei ole katkaissut suhteitaan Suomeen. Kuvassa heimoveljet: vienalainen kirjailija O. M. ja aunukselais-karjalaista syntyperää tunnustava arkkipiispa Paavali. Kuva on otettu Kuopiossa.

kätköistään. Siinä oli minun Solovetsini ilmielävänä. Kuvan yläosassa oli Pyhä Kolmiyhteys enkelien ympäröimänä, mutta itse luostari oli hyvin tarkkaan esitetty, tornit, portit ja muurien sisällä olevat rakennukset numeroitu ja selitykset kuvan alla. Joku anoppini esi-isistä oli nähtävästi käynyt Solovetsissa pyhiinvaellusmatkalla ja tuonut taulun tullessaan.»

Historiallinen pohja Solovetsi-romaneissa on pääaiheeltaan oikea, mutta kuvattu taistelu karjalaisuuden ja venäläisyyden välillä on tietenkin epähistoriallinen.

»Minun olisikin ollut viisainta pysytellä karjalaisen kyläkuvauksen piirissä — — — ja antaa palttua kaikille ajan aatteille ja virtauksille — — — Kirjani kylä on sellainen yleinen karjalaiskylä. (Marjovaara on Kuivajärven pohjoispuolella sijaitseva kainuulaiskylä) Uhtua eli Uhut on ehkä eräänlainen malli — — — Ihmisten tavat ja tapahtumat ovat suurimmaksi osaksi omasta rakkaasta Suurestajärvestä. Naapurin Hilippalan Iivana on Kuptsa-Iivana, lapsuuden leikkiöverini, serkkujani — äitini ja isäni ovat mukana jne. Omaa ja läheistä kaikkii.»

Suomussalmen sotatanterilla 1940, Raatteen tiellä 1940 ja Raatteen tieltä Vuonniseen 1941 olivat Onttoni Miihkalin vero »Karjalan ylösnousemuksen ja täytyneiden toiveiden ajalle» samoin kuin jo painettu, mutta koskaan ilmestymätön yhteenveto kirjailijan Itä-Karjalassa pitämistä sotapäiväkirjoista 1941—42. Ne olisivat sinänsä kaiketi olleet mielenkiintoinen kontrapunktiksi Olavi Paavolaisen ja Martti Haavion päiväkirjoille. Heräävän elämän maa, joka ilmestyi 1942, on elävien mallien mukaan rakennettu. AKS:aan kohdistuneen kritiikin vuoksi Vilho Helanen kielsi teoksen myynnin Itä-Karjalassa.

Onttoni Miihkalin kirjallinen toiminta on runsas, hän on julkaissut mainittujen teosten lisäksi eri lehdissä novelleja, artikkeleita ja runoja. Toukomiehen, Vienan Aunuksen ja Karjalan Heimon avustajana hän on toiminut puolen vuosisataa, samoin Aamunkoiton avustajana vuosikymmeniä. Hänen työpanoksensa tunnetaan myös kansallisten tieteiden alalla, niinpä esim. hänen asiantuntemustaan on saatu käyttää karjalan kieltä ja perinnettä koskevissa toimitustöissä. Näistä ansioista Onttoni Miihkali on kutsuttu Kalevalaseuran jäseneksi 1970.

Hannes Sihvo

ONTTONI MIIHKALI

SILMÄNRÄPÄYS

*Aukion keskellä pienoinen ruopas,
kivet kiukaan jo kauan sammuneen,
horsman kukat ympärillä,
lähellä kanto koivuvainajan.*

*Oli kerran nuori mies,
onnellinen kukaties,
joka rakensi tähän talon
petäjistä lähisalon,
lihassärystä ja hiestä
sekä ähkäisyistä
ja sisusti sen unelmilla
keväänlämpimillä.*

*Koivun alle hän pysähtyi kesäamuin,
tyhjensi rakkonsa
ja ihaili hetken auringonmousua.
Koivun oksaan hän ripusti viikatteensa
illansuussa niityltä palattuana.
Koivun paksuun juureen
hän lopulta kompastui
ja sen varjossa kuiskasi
pyyntönsä viimeisen:
— Anteeksi, Surma,
vain silmänräpäys!*

*Kannon vieressä vihreä vesa,
elää vuosia, kenties ihmisiän.
Myrsky syksyinen kyläjärveltä puhaltava
sen maahan lyö
ja se huokaa kaatuessaan:
— Nyt jo,
sehän oli vain silmänräpäys.*

PS. Kun kuukausi sitten tapasimme, veli Miihkali tahtoi esittää kaikille, joille hän on sanallaan tai teollaan aiheuttanut mielipahaa, proskeniepyynnön. Nyt se on esitetty, kaikille, kenelle kuuluu. Toivon, että se menee perille. Prosti, prostikkua, proskeniepyyntö on vanha karjalainen tapa Vienassa, Aunuksessa ja Raja-Karjalassa. Etenkin nuorempana ei aina ole harkinnut kaikkea loppuun saakka. On lausunut sanoja tai tehnyt tekoja, jotka pahoittavat sekä toisten että jälkeensä omaakin mieltä. On pakko pyytää anteeksi. Kun sen on esittänyt, puhdistuu ja kirkastuu sekä pyytäjän että anteeksiantajan mieli.

B. K.

ONTTONI MIIHKALILLE

Mikko Karvonen on sitä karjalaispolvea, jonka juuret on vielä vankasti Karjalan kamarassa. Pohjoisen Vienan kasvattina on hänellä ollut lapsuusvuosien elävä kosketus kotiseutuun. Tältä pohjalta on Onttoni Miihkalin alias Mikko Karvosen toiminta, ennen kaikkea kirjallinen tuotanto, saanut virikkeensä ja myös käyttövoimansa.

Kun Mikko Karvonen on yltänyt 70 vuoden virstapylväälle esittää Karjalan Heimo ja Karjalan Sivistysseura sydämelliset onnitelunsa juhlivalle heimoveljelle yli Pohjanlahden.